

Dr hab. Łukasz Grzejdziak, prof. UŁ  
Katedra Europejskiego Prawa Gospodarczego  
Wydział Prawa i Administracji  
Uniwersytet Łódzki

Lecturer  
University of Strathclyde, Glasgow  
The Strathclyde Law School

Visiting Professor  
University College Dublin  
Sutherland School of Law

**Recenzja**  
**rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Tomiczek pt. „Prawne aspekty wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych”.**

## **1 Uwagi ogólne**

Powierzenie mi zadania zrecenzowania rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Tomiczek pt. „Prawne aspekty wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych” nastąpiło uchwałą nr 145/2024 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 29 października 2024 r.

Sporządzona przeze mnie recenzja ma na celu ocenę, czy dysertacja ta spełnia materialnoprawne warunki dotyczące rozpraw doktorskich o charakterze wdrożeniowym uregulowane w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.). Zgodnie z założeniem autorki rozprawy (tak na s. 19) przyjąłem, że ma ona charakter wdrożeniowy. W związku z tym w recenzji skupiam się na odpowiedzi na pytania czy rozprawa ta:

1. stanowi oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej?
2. prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dyscyplinie nauki prawne?
3. prezentuje umiejętność samodzielnego prowadzenia przez doktorantkę pracy naukowej?

Ocenie poddałem kolejno: (1) wybór tematu rozprawy doktorskiej i jego sformułowanie, (2) założenia, cele i hipotezy badawcze, (3) przyjęte metody badawcze, (4) strukturę i konstrukcję rozprawy, (5) jej warstwę merytoryczną, w tym warsztat naukowy doktorantki.

## **2 Wybór tematu rozprawy doktorskiej i jego sformułowanie.**

Tematyka systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach nabrała aktualności w związku z przyjęciem przez Parlament Europejski i Radę Dyrektywy (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz. Urz. UE. L 305 z 26.11.2019, s. 17–56, tzw. dyrektywa o sygnalistach). Stosownie do jej przepisów, państwa członkowskie UE zobowiązane zostały do wprowadzenia określonych w niej minimalnych norm ochrony osób zgłaszających następujące naruszenia prawa Unii (zob. art. 2 dyrektywy o sygnalistach). Polska implementowała dyrektywę o sygnalistach ustawą z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928). Proces legislacyjny tej ustawy, a następnie okres jej *vacatio legis*, zbiegły się zatem w czasie z pracą nad rozprawą doktorską podlegającą ocenie. Czyni to tematykę rozprawy szczególnie aktualną. Ustalenia dokonane przez autorkę stanowią w związku z tym znakomitą odpowiedź na deficyt wiedzy i praktycznych doświadczeń związanych z projektowaniem i wdrożeniem systemów informowania o nieprawidłowościach w Polsce.

Wejście w życie dyrektywy o sygnalistach i implementującej ją ustawy krajowej, nie jest jednak jedynym uzasadnieniem dla podjęcia badań poświęconych tematyce systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach. Jak pokazały doświadczenia praktyczne, sygnaliści pełnią kluczową rolę w wykrywaniu, zapobieganiu i przeciwdziałaniu naruszeniom prawa przez przedsiębiorstwa i wewnątrz przedsiębiorstw. Osoby takie jak Vera English, Karen Silkwood oraz Mark Whitaker, przyczynili się do ujawnienia szczególnie poważnych naruszeń prawa przez duże przedsiębiorstwa w Stanach Zjednoczonych. Wdrożenie systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach – takiego, który zapewniłby odpowiednią ochronę sygnalistów, ma potencjalnie doniosłe znaczenie dla zwiększenia liczby wykrytych naruszeń, a tym samym zapewnienia stanu zgodności z prawem zachowań przedsiębiorców.

O ile w odniesieniu do pozostałych przedsiębiorców wprowadzenie systemowych mechanizmów ochrony informowania o nieprawidłowościach jest ważne, to w przypadku przedsiębiorstw energetycznych ma znaczenie fundamentalne. Wynika to, jak trafnie zauważyła autorka rozprawy, z roli tych podmiotów w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego

państwa, a także dostępu do usług o kluczowym, cywilizacyjnym znaczeniu dla społeczeństwa. Zgodność działalności tych podmiotów z prawem jest zatem szczególnie istotna.

Wybór tematu rozprawy zasługuje w związku z tym na aprobatę choćby ze względu na jego praktyczne znaczenie, tak istotne w przypadku doktoratu wdrożeniowego. Tematyka ta ma jednak także wymiar teoretyczny. Konstrukcja systemu informowania o nieprawidłowościach wymaga nie tylko rozstrzygnięcia wielu problemów prawnych związanych z implementacją właściwych przepisów unijnych oraz wykładnią przepisów krajowej ustawy, lecz także wielu problemów pojawiających się na styku z innymi obszarami prawa. Dotyczy to w szczególności kwestii zgodności projektowanego systemu z przepisami o ochronie danych osobowych, prawa pracy, a nawet konstytucyjnych praw i wolności. Z drugiej strony szeroko zakrojona reglamentacja działalności przedsiębiorstw energetycznych, stawia przed twórcą systemu informowania o nieprawidłowościach w ich działalności, szczególnie wysokie wymagania. Musi on bowiem uwzględniać szeroki kontekst uregulowań prawnych, którym podlegają te podmioty, a w szczególności ogromny zakres nałożonych na nich obowiązków prawnych, których korelatem jest ogromna różnorodność naruszeń prawa, które mogą być dokonane przez te przedsiębiorstwa i w ramach ich działalności. Zadanie polegające na skonstruowaniu i wdrożeniu systemu informowania o nieprawidłowościach należy zatem ocenić jako ambitne.

W świetle powyższych rozważań wybór tematu rozprawy w pełni zasługuje na aprobatę, ze względu na jego aktualność, a także doniosłość praktyczną i teoretyczną. Stanowi on modelowy przykład założenia, które powinno stać u podstaw doktoratu wdrożeniowego z dyscypliny nauki prawne. Jednocześnie temat rozprawy sformułowany został w sposób, który dobrze oddaje jej treść.

### **3 Założenia, cele i hipotezy badawcze.**

Na s. 18 rozprawy autorka określiła jej cel naukowy jako polegający na zweryfikowaniu (albo, jak można się domyślać, sfalsyfikowaniu) hipotezy badawczej „zakładającej, że system informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym jest narzędziem służącym zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa.” W innej części pracy, na s. 216 hipoteza ta została ujęta szerzej. Stosownie do tego ujęcia „przepisy prawa dotyczące systemów informowania o nieprawidłowościach wpływają na zmniejszenie ryzyka naruszeń prawa przez przedsiębiorstwa energetyczne, służąc tym samym realizacji interesu publicznego, w tym bezpieczeństwu energetycznemu państwa.”

Jest to istotna niekonsekwencja zważywszy, że w pierwszym ujęciu założeniem autorki jest badanie wpływu istnienia (i funkcjonowania) systemu informowania o nieprawidłowościach na bezpieczeństwo energetyczne, a w drugim, na szeroko rozumiany interes publiczny, którego jedynie elementem jest bezpieczeństwo energetyczne. Hipoteza badawcza w pierwszym ujęciu została sformułowana w odpowiedni sposób, i może stanowić podstawę do wartościowych badań naukowych o oryginalnym charakterze – takich, które mogłyby wnieść wkład w rozwój nauki prawa.

Nie da się tego powiedzieć o hipotezie w drugim ujęciu, które wydaje się zbyt mało precyzyjne. Oczywistym jest bowiem, także bez prowadzenia badań naukowych, że wprowadzenie przez przedsiębiorstwo (niekoniecznie energetyczne) systemu informowania o nieprawidłowościach, przyczynić powinno się do realizacji interesu publicznego. To przecież względy interesu publicznego stanęły u podstaw przyjęcia dyrektywy o sygnalistach. Rzecz jasna zbadanie czy założenia prawodawcy, takie jak te, które stanęły u podstaw wspomnianej dyrektywy, są rzeczywiście realizowane w praktyce stosowania prawa, byłoby uzasadnionym celem badawczym. Nie to jednak, jak się wydaje, było intencją doktorantki. Szerokie sformułowanie hipotezy badawczej na s. 216 należy raczej przypisać nienależytej precyzji wypowiedzi, czy też użycia skrótu myślowego, aniżeli świadomemu dążeniu doktorantki do rozszerzenia zakresu hipotezy badawczej.

Wbrew deklarowanemu pierwszoplanowemu celowi pracy w postaci potwierdzenia lub zaprzeczenia hipotezy badawczej, recenzowana rozprawa doktorska ma przede wszystkim charakter wdrożeniowy. Świadczy o tym nie tylko jej treść i struktura obejmująca między innymi załącznik w postaci procedury zgłaszania naruszeń prawa i podejmowania działań następczych w TAURON Polska Energia S.A., lecz także skutek w postaci wdrożenia z sukcesem rezultatów prac badawczych objętych rozprawą w jednej z największych grup kapitałowych działających w polskim sektorze energetycznym.

Wdrożeniowy charakter doktoratu zadeklarowała sama autorka, wskazując na s. 19, że „jej (tj. rozprawy doktorskiej) założeniem oprócz analizy regulacji prawnych dotyczących systemu informowania o nieprawidłowościach, jest wprowadzenie w przedsiębiorstwie odpowiednich rozwiązań organizacyjnych w celu minimalizacji ryzyka nieprawidłowości oraz związanych z nimi potencjalnych strat finansowych.” Takie założenie badawcze w odniesieniu do doktoratu wdrożeniowego zasługuje w pełni na aprobatę, z przyczyn omówionych już wcześniej. Określenie tego celu jako wtórnego wobec rozstrzygnięcia hipotezy badawczej nieco zaskakuje, tym bardziej, że zarówno struktura rozprawy jak i pytania pomocnicze sformułowane na s. 18 zostały

podporządkowane dążeniu do skonstruowania i wdrożenia systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym.

Pytania pomocnicze odnoszą się przede wszystkim do zakresu przedmiotowego systemu zgłaszania nieprawidłowości (pytania nr 1 i 2) lub efektywności działania tego systemu (pytania 3 i 4), a w mniejszym zakresie do kwestii objętej hipotezą badawczą (pytanie 5 i częściowo 3). Wydaje się zatem, że cel wdrożeniowy powinien być postawiony przez doktorantkę wyraźnie na pierwszym miejscu. Można także mieć pewne wątpliwości, na ile cel wdrożeniowy doktoratu można odpowiednio pogodzić z celem w postaci rozstrzygnięcia hipotezy badawczej postawionej przez autorkę i czy podjęcie się przez doktorantkę w rozprawie wyłącznie celu wdrożeniowego nie byłoby korzystne z punktu widzenia przejrzystości i spójności zawartych w rozprawie doktorskiej rozważań.

#### **4 Przyjęte metody badawcze.**

Jak wskazała autorka na s. 22, badania na potrzeby ocenianej rozprawy doktorskiej prowadzone były z wykorzystaniem metody dogmatycznej, historycznej, prawnoporównawczej i empirycznej. Jest to odpowiedni zestaw metod badawczych dla realizacji założonego wdrożeniowego celu rozprawy. Użycie metody dogmatycznej stanowiącej podstawową metodę w badaniach prawoznawczych, jest uzasadnione koniecznością analizy norm dyrektywy o sygnalistach i transponującej ją ustawy a także otoczenia regulacyjnego przedsiębiorstw energetycznych. Na uznanie zasługuje badanie ankietowe przeprowadzone w TAURON Polska Energia S.A., którego wyniki uwzględnione zostały przy konstruowaniu i wdrożeniu systemu informowania o nieprawidłowościach w tym przedsiębiorstwie. Pewien niedosyt budzi natomiast analiza wyników tych badań, do czego odniosę się jeszcze poniżej (zob. pkt 6.3 poniżej).

Potencjalnie istotne znaczenie ma zastosowanie metody prawnoporównawczej, która w tym przypadku mogłaby posłużyć nie tylko zbadaniu sposobu wdrożenia dyrektywy o sygnalistach na gruncie systemów prawa państw członkowskich UE, lecz także skuteczności rozwiązań prawnych przyjętych na gruncie wybranych jurysdykcji. Pozytywnie oceniam wybór tej metody do prowadzenia badań na potrzeby ocenianej rozprawy doktorskiej. Niestety nie da się tego powiedzieć o sposobie, w jaki metoda ta została zastosowana, do czego odniosę się bardziej szczegółowo przy okazji oceny warstwy merytorycznej rozprawy (zob. pkt 6.3 poniżej).

Opis metodyki badań jest bardzo lakoniczny (zaledwie pół strony) i budzi niedosyt. Autorka nie odnosi się w nim m.in. do ograniczeń zastosowanej przez nią metodyki prowadzenia badań, w tym badań ani w jaki sposób można nim zaradzić. W odniesieniu do metody

prawnoporównawczej, autorka nie doprecyzowała jaką konkretnie metodę stosuje, nie ustaliła etapów procesu komparatystycznego, ani *tertium comparationis*.

O ile metody badawcze zostały dobrane odpowiednio do realizacji celu wdrożeniowego rozprawy doktorskiej, można mieć pewne wątpliwości w jakim zakresie ich zastosowanie jest w stanie doprowadzić do rozstrzygnięcia postawionej przez autorkę hipotezy badawczej. Wykazanie, ponad wszelką wątpliwość, związku przyczynowo skutkowego pomiędzy istnieniem systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym a bezpieczeństwem energetycznym państwa jest trudne. Wydaje się, że nie jest to w pełni możliwe bez zbadania, z użyciem określonych kryteriów, stanu bezpieczeństwa energetycznego panującego w określonym państwie przed wdrożeniem systemu (lub systemów) informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym (lub przedsiębiorstwach energetycznych) oraz po jego wdrożeniu, a następnie porównania czy poziom ten się poprawił czy też nie. W dalszej kolejności, możliwe byłoby zastosowanie metody różnic w różnicach, tak aby odseparować wpływ innych ewentualnych zmiennych zależnych na poziom bezpieczeństwa energetycznego. W przypadku, gdy w danym państwie (tak jak w Polsce) brak jest odpowiednich doświadczeń związanych ze stosowaniem podobnych systemów, wskazane byłoby odniesienie się do doświadczeń innych państw w tym zakresie. Mniej doskonałymi, choć adekwatnymi metodami byłyby także studia przypadków, w tym symulacje oraz gry. Zastosowanie takich metod badawczych umożliwiłoby identyfikację cech systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach energetycznych, które wpływają na poprawę bezpieczeństwa energetycznego i ewentualnie takich, które oddziałują w sposób odwrotny.

Metody zastosowane przez doktorantkę mogą posłużyć (i posłużyły) raczej do uprawdopodobnienia (lecz nie wykazania), prawdziwości postawionej przez nią hipotezy w drodze prostego rozumowania dedukcyjnego o poniższym schemacie:

**Przesłanka 1** - Naruszenia prawa w działalności przedsiębiorstw energetycznych wpływają negatywnie na bezpieczeństwo energetyczne państwa.

**Przesłanka 2** - Systemy informowania o nieprawidłowościach w założeniu mają wpływać na zmniejszenie liczby naruszeń prawa w działalności przedsiębiorstw energetycznych, także tych, które wpływają na pogorszenie bezpieczeństwa energetycznego.

**Wniosek** - wprowadzenie systemu informowania o nieprawidłowościach może przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa energetycznego państwa.

Tego rodzaju rozumowanie jest poprawne logicznie. Tym niemniej trudno uznać je za prowadzące do rezultatów wnoszących istotny wkład do rozwoju nauki prawa.

Rzecz jasna, przeprowadzenie szeroko zakrojonych badań z użyciem sugerowanych przeze mnie wyżej metod badawczych byłoby jeszcze trudniejsze do pogodzenia z wdrożeniowym celem rozprawy. Wymuszałoby to przyjęcie odmiennej struktury doktoratu i znacznego zwiększenia jego objętości. W związku z tym i ze względu na to, że pierwszoplanowe znaczenie ma wdrożeniowy cel rozprawy doktorskiej, uważam dobór metod badawczych za zadowalający.

## **5 Struktura rozprawy.**

Oceniana rozprawa doktorska obejmuje siedem rozdziałów poprzedzonych wstępem. Każdy z rozdziałów zakończony jest sekcją poświęconą wnioskom płynącym z rozważań przeprowadzonych w danym rozdziale. Rozprawa doktorska zawiera także dwa załączniki. Pierwszy z nich stanowi procedura zgłaszania naruszeń prawa i podejmowania działań następczych w Grupie TAURON, a drugi broszura informacyjna na temat systemu informowania o nieprawidłowościach w Grupie TAURON.

W rozdziale pierwszym autorka odniosła się do szeregu zagadnień ogólnych związanych z funkcjonowaniem systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie. Doktorantka przedstawiła pojęcie takiego systemu oraz pojęcia „*whistleblowing*” i sygnalista ustalając w ten sposób zakres przedmiotowy dalszych rozważań. W dalszej kolejności doktorantka omówiła zwięźle genezę i rozwój systemów informowania o nieprawidłowościach zwięźczony przyjęciem dyrektywy o sygnalistach. W kolejnych sekcjach pierwszego rozdziału znalazły się: klasyfikacja funkcji realizowanych przez systemy informowania o nieprawidłowościach oraz analiza aspektów pozaprawnych i aspektu prawnego funkcjonowania systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach. Wreszcie doktorantka ustaliła istnienie związku pomiędzy systemami wykrywania nieprawidłowości w przedsiębiorstwach a interesem publicznym.

Konstrukcja rozdziału pierwszego jest generalnie logiczna i zgodna z jego podstawową funkcją, którą, jak można się domyślać, stanowi zarówno zakreślenie pola badawczego w drodze zdefiniowania podstawowych pojęć, jak i ustalenie podstawowych założeń systemu informowania o nieprawidłowościach tworzonego przez doktorantkę. Służy temu przede wszystkim określenie celów i funkcji, które realizować ma taki system oraz uwarunkowań etycznych, organizacyjnych i technologicznych jego funkcjonowania. Pewne wątpliwości może budzić treść sekcji 1.4.2, która poświęcona jest aspektowi prawnemu systemu informowania o

nieprawidłowościach. Temu zagadnieniu poświęcony jest bowiem w istocie cały kolejny rozdział. Zagadnienia objęte treścią sekcji 1.4.2 mogłyby stanowić dobre wprowadzenie do rozdziału 2. Nie uważam tego jednak za uchybienie, a raczej za przyjęcie przez doktorantkę wariantu, który niekoniecznie jest optymalny.

Rozdział drugi obejmuje omówienie ram prawnych dla systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie. Zaprezentowane zostały kluczowe umowy międzynarodowe, akty prawa UE, na czele z dyrektywą o sygnalistach i doświadczeniami w jej implementacji przez państwa członkowskie oraz krajowe ustawodawstwo. W jego ramach omówiono nie tylko ustawę o ochronie sygnalistów, lecz także inne ustawy, które zawierają przepisy o wdrażaniu wewnętrznych procedur raportowania w przedsiębiorstwach. W dalszej kolejności rozdział drugi zawiera omówienie aktów miękkiego prawa, wytycznych i standardów dotyczących podobnych systemów raportowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach. Rozdział drugi ma znaczenie kluczowe w konstrukcji rozprawy doktorskiej. Określa bowiem ramy prawne, w których doktorantka poruszała się tworząc i wdrażając system informowania o nieprawidłowościach w TAURON Polska Energia S.A. Z ram tych wynika spoczywający na przedsiębiorstwach energetycznych zestaw obowiązków związanych z wprowadzeniem systemów raportowania o nieprawidłowościach. Ponadto, zawarta w nim analiza wytycznych i standardów dostarcza wiedzy na temat najlepszych praktyk stosowanych w tym zakresie. Taką konstrukcję rozdziału oceniam jako prawidłową. Jest ona logiczna i bezpośrednio służy realizacji wdrożeniowego celu rozprawy doktorskiej.

Rozdział trzeci rozprawy prezentuje obowiązki przedsiębiorstwa energetycznego w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa. Doktorantka kolejno definiuje pojęcia przedsiębiorstwa energetycznego i bezpieczeństwa energetycznego zwracając uwagę na rozbieżne poglądy doktryny w tym zakresie. W dalszej kolejności doktorantka omówiła taksonomię obowiązków przedsiębiorstw energetycznych dzieląc je na wewnętrzne i zewnętrzne oraz nakreśliła treść wybranych obowiązków spoczywających na tych przedsiębiorstwach, tj. obowiązków regulacyjnych, obowiązków związanych z ochroną środowiska oraz w zakresie ochrony konkurencji i konsumentów. Całość uzupełnia podrozdział 3.7 zatytułowany „Rola i znaczenie systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego”.

Treść rozdziału trzeciego generalnie dobrze wpisuje się w założenia stojące u podstaw ocenianej rozprawy doktorskiej. Po zdefiniowaniu pola badawczego i otoczenia regulacyjnego dotyczącego systemu informowania o nieprawidłowościach, co nastąpiło w dwóch pierwszych



rozdziałach, kolejnym logicznym krokiem było określenie ram prawnych, w których funkcjonują przedsiębiorstwa energetyczne. Pozwoliło to doktorantce na określenie zestawu obowiązków prawnych, którym podlegają przedsiębiorstwa energetyczne. Wyznaczają one zakres potencjalnych naruszeń prawa, które z kolei mogą być przedmiotem informowania w ramach konstruowanego przez doktorantkę systemu. W ten sposób rozdział ten posłużył do pozyskania wiedzy służącej dostosowaniu tego systemu do specyfiki przedsiębiorstw energetycznych.

Rozważania zawarte w sekcji 3.7 wykraczają jednak poza zakres przedmiotowy rozdziału 3, który, jak wprost wynika z jego tytułu, a także z treści pozostałych sekcji, jest poświęcony, obowiązkom przedsiębiorstw energetycznych. Sekcja 3.7 nie dotyczy jednak obowiązków, a skutków funkcjonowania systemów informowania o nieprawidłowościach w tych przedsiębiorstwach. Ma w związku z tym odmienną funkcję.

Rozdział czwarty stanowi kolejny etap na drodze ku stworzeniu przez doktorantkę systemu informowania o nieprawidłowościach w TAURON Polska Energia S.A. O ile poprzednie rozdziały miały bardziej ogólny charakter, rozważania zawarte w tym rozdziale są znacznie bardziej szczegółowe bezpośrednio służąc sformowaniu zrębów tego systemu. Zawiera on rekonstrukcję, w oparciu o przepisy prawa i inne elementy poddane analizie w poprzednich rozdziałach, konkretnych wymogów, którym odpowiadać ma tworzony system, w tym obowiązków, które w zakresie tworzenia systemu spoczywają na przedsiębiorstwie energetycznym. O ile do konstrukcji i struktury rozdziału nie mam zastrzeżeń, jego tytuł mógłby być bardziej precyzyjny zważywszy, że rozdział ten obejmuje nie tylko obowiązki przedsiębiorstw energetycznych, lecz także choćby zakres podmiotowy i przedmiotowy konstruowanego systemu informowania o nieprawidłowościach.

Rozdział piąty poświęcony został jednej z najbardziej newralgicznych kwestii związanych z konstruowaniem systemów informowania o nieprawidłowościach, tj. uwarunkowaniom, którym powinny podlegać systemy tego rodzaju funkcjonujące w ramach grup kapitałowych. Rozdział ten stanowi dopełnienie i uzupełnienie rozdziału czwartego, łącznie z nim określając szczegółowe elementy tworzonego systemu i warunki, jakim ma on odpowiadać.

Rozdział szósty stanowi dalszy krok na drodze do realizacji podstawowego celu rozprawy doktorskiej. Koncentruje się on na aspektach wdrożeniowych systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach energetycznych. W ramach rozdziału omówione zostały doświadczenia z wdrażania takich systemów przez duże grupy kapitałowe działające w sektorze energetycznym w Polsce i zagranicą. Następnie omówione zostały założenia i wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autorkę wśród pracowników TAURON Polska

Energia S.A. dotyczących wdrożenia w tym przedsiębiorstwie systemu informowania o nieprawidłowościach. W dalszej kolejności opisane zostały działania na rzecz wdrożenia stworzonego przez doktorantkę systemu (sekcja 6.4), wraz z niezbędną infrastrukturą informatyczną (sekcja 6.5) oraz działaniami promującymi wśród pracowników możliwości, które system ten daje. Struktura rozdziałów piątego i szóstego jest logiczna, przejrzysta i spójna z podstawowym celem rozprawy.

Rozdział siódmy zawiera wnioski i postulaty *de lege ferenda*, stanowiąc zwieńczenie rozprawy. Do jego treści odniosę się bardziej szczegółowo w dalszej części recenzji (zob. pkt 6.1 poniżej).

Załącznik nr 1 zawiera procedurę zgłaszania naruszeń prawa i podejmowania działań następczych w Grupie TAURON oraz zarządzenie Prezesa Zarządu TAURON Polska Energia S.A. ją wprowadzające wraz z kompletem załączników. Procedura ta stanowi całościowe i kompletne rozwiązanie stosowane w całej grupie kapitałowej TAURON. Stanowi ono odzwierciedlenie rezultatów badań przeprowadzonych na potrzeby rozprawy doktorskiej i opisanych w poszczególnych jej rozdziałach. Załącznik 2 stanowi broszura informacyjna na temat tego systemu, która użyta została do jego popularyzacji wśród pracowników spółek grupy. Stanowi ona ważny element działań służących wdrożeniu systemu.

Jak wynika z powyższego, struktura ocenianej rozprawy doktorskiej podporządkowana została ściśle jej podstawowemu, wdrożeniowemu celowi. Odzwierciedla ona precyzyjny zamysł badawczy doktorantki, którym jest rekonstrukcja wymogów, które spełniać mają: tworzony przez nią system informowania o nieprawidłowościach w grupie TAURON, a następnie działania zmierzające do jego wdrożenia. W ramach rozprawy doktorantka stopniowo przechodziła od prezentacji zagadnień o ogólnym charakterze do kwestii bardziej szczegółowych. Jest to ujęcie logiczne, spójne z wdrożeniowym celem rozprawy a także przejrzyste i w związku z tym ułatwiające lekturę i analizę rozprawy.

Obraz ten został nieco zmaćony przez sekcję 3.7, która zawiera rozważania stanowiące niepasujący do pozostałych elementów w strukturze rozprawy. Jak można się domyślać miał on służyć realizacji innego celu rozprawy doktorskiej, tj. rozstrzygnięciu hipotezy badawczej „zakładającej, że system informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym jest narzędziem służącym zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa.” Uważam, że zarówno rozważania zawarte w sekcji 3.7, jak i rozstrzygnięcie ww. hipotezy badawczej, nie były ani kluczowym ani niezbędnym elementem recenzowanej rozprawy

doktorskiej. Sprawiają wrażenie wątku, który dodany zostały do *sensu stricte* wdrożeniowego doktoratu trochę „na siłę” i nie wnosi wiele nowego do nauki prawa.

## **6 Warstwa merytoryczna rozprawy doktorskiej, w tym warsztat naukowy.**

### **6.1 Uwagi ogólne.**

Rozprawa doktorska Pani mgr Anny Tomiczek stanowi przykład rzetelnie sporządzonego i zakończonego sukcesem doktoratu wdrożeniowego. Doktorantka stanęła przed trudnymi zadaniami: sporządzenia wewnętrznej procedury informowania o nieprawidłowościach a następnie jej wdrożenia w jednym z największych przedsiębiorstwach energetycznych w Polsce. Z tymi zadaniami poradziła sobie bardzo dobrze. Sporządzona przez nią polityka ma kompleksowy i całościowy charakter. Została zintegrowana z odpowiednim rozwiązaniem informatycznym i działania popularyzacyjnymi. Stanowi odpowiedź nie tylko na zapotrzebowanie przedsiębiorstwa i wyzwania związane z implementacją w polskim porządku prawnym dyrektywy o sygnalistach, lecz także na oczekiwania pracowników grupy kapitałowej TAURON Polska Energia S.A. zidentyfikowane w następstwie badania ankietowego.

Na pozytywną ocenę rozprawy wpłynął także wysoki stopień trudności zadań, które zrealizowała doktorantka. Wynikał on, po pierwsze, ze szczególnej roli przedsiębiorstw energetycznych dla interesu publicznego, której korelatem jest wysoki stopień reglamentacji ich działalności. Przedsiębiorstwa te podlegają licznym obowiązkom prawnym, co wpływa na dużą liczbę potencjalnych naruszeń prawa w ramach ich działalności, co musiało zostać uwzględnione przy konstruowaniu systemu. Analiza specyfiki przedsiębiorstw energetycznych jako podmiotów, w których wdrażany ma być system informowania o nieprawidłowościach, należy do najciekawszych fragmentów rozprawy doktorskiej. Na uznanie zasługuje ocena uwarunkowań konstruowania systemu w ramach grupy kapitałowej, a w szczególności zintegrowanego pionowo przedsiębiorstwa energetycznego, w którego skład wchodzi OSD. Stanowi ona ważne osiągnięcie doktorantki.

Ponadto, mimo że podobne systemy, w tym systemy *compliance*, od dawna funkcjonują w przedsiębiorstwach w Polsce, w tym także tych działających w sektorze energetycznym, to systemy zgodne z przepisami dyrektywy o sygnalistach i implementującej jej ustawy stanowią nowy element polskiej rzeczywistości prawnej. Brakuje w związku z tym rozwiązań, na których można byłoby się bezpośrednio wzorować przy konstruowaniu i wdrażaniu systemu informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie. W związku z tym doktorantka stanęła przed wyzwaniem stworzenia prototypowego, autorskiego rozwiązania, co wiązało się także z samodzielnym rozstrzygnięciem licznych problemów związanych z wykładnią właściwych

przepisów prawa. Nie mam w związku tym wątpliwości, że rozprawa doktorska Pani mgr Anny Tomiczek stanowi oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej.

O czym wspomniałem już wcześniej przy okazji oceny struktury rozprawy doktorskiej, generalnie pozytywnie oceniam także zakres badań, które doprowadziły doktorantkę do sporządzenia systemu informowania o nieprawidłowościach w grupie TAURON. Objęły one wszystkie elementy niezbędne w pierw do sporządzenia, a następnie do wdrożenia tego systemu w zgodzie z przepisami obowiązującego prawa.

Zarówno rezultat badań w postaci opracowanego systemu, jak i niektóre pozostałe elementy badań, do których odniosłem się powyżej, dowodzą umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez doktorantkę i ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki prawne. Pomimo mojej ogólnej pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej, doktorantka nie ustrzegła się jednak błędów i uchybień. Zostaną one omówione poniżej przy okazji oceny następujących aspektów rozprawy doktorskiej: (1) rozstrzygnięcia hipotezy badawczej, (2) warstwy analitycznej rozprawy i argumentacji, (3) wykorzystania źródeł oraz (4) warstwy językowej i formalnej pracy.

## **6.2 Rozstrzygnięcie hipotezy badawczej.**

Trudno mi zgodzić się ze stanowiskiem autorki jakoby postawiona przez nią hipoteza badawcza została rozstrzygnięta. Na potwierdzenie tego stanowiska doktorantka w rozdziale siódmym podaje kilka argumentów. Po pierwsze, że „Działalność przedsiębiorstw energetycznych jest silnie regulowana na poziomie międzynarodowym, unijnym i krajowym. Sygnaliści mogą pomóc w zapewnieniu, że przedsiębiorstwa energetyczne przestrzegają obowiązujących przepisów prawa. Naruszenia regulacji, także tych sektorowych, mogą wiązać się z koniecznością ponoszenia poważnych sankcji prawnych i finansowych przez przedsiębiorstwa energetyczne.”

To, że sygnaliści mogą przyczynić się do zapewnienia przestrzegania przepisów prawa przez przedsiębiorstwa jest założeniem prawodawcy unijnego stojącym u podstaw wprowadzenia dyrektywy o sygnalistach. Wykazanie tej okoliczności nie wymaga zatem prowadzenia badań. Istotne byłoby natomiast wykazanie, że systemy takie rzeczywiście przyczyniają się do zwiększenia stopnia przestrzegania prawa przez przedsiębiorstwa energetyczne, czyli że założenie prawodawcy zostało zrealizowane. Ponadto, konsekwencje finansowe i prawne jakie dla przedsiębiorstw mają naruszenia przepisów prawa nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia hipotezy badawczej.

Pozostałe argumenty przytoczone przez doktorantkę również służą raczej uprawdopodobnieniu, w oparciu o proste rozumowanie dedukcyjne, a nie udowodnieniu,

postawionej przez nią hipotezy. To, że system informowania o nieprawidłowościach istniejący w przedsiębiorstwie energetycznym oferuje możliwość informowania o określonych naruszeniach prawa, w tym również takich, których konsekwencją byłoby obniżenie bezpieczeństwa energetycznego, nie jest dowodem na efektywność działania takich systemów. Podtrzymuję w związku z tym stanowisko, zgodnie z którym doktorantka nie wykazała, a jedynie uprawdopodobniła pozytywny wpływ istnienia systemów informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwach energetycznych na poprawę bezpieczeństwa energetycznego. Ponownie podkreślam, że postawienie i rozstrzygnięcie hipotezy badawczej przez doktorantkę uważam za zbędny element w pozostałym zakresie dobrego i spójnego wewnątrznie doktoratu o wdrożeniowym charakterze.

### **6.3 Warstwa analityczna i argumentacyjna rozprawy.**

Zaprezentowane przez autorkę w rozprawie rozumowanie i argumentacja w większości przypadków są logiczne, jasne i przekonujące. Na uznanie zasługują własne, dobrze uargumentowane i wyraźnie wyartykułowane poglądy autorki dotyczące m.in. wykładni przepisów dyrektywy o sygnalistach, ustawy o ochronie sygnalistów oraz treści niektórych pojęć (zob. m. in. pogląd na temat szerokiej definicji pojęcia systemu zgłaszania nieprawidłowości wyrażony na s. 31).

Praca nie zawiera istotnych błędów merytorycznych, choć zdarzają się w nich drobniejsze uchybienia. Np. na s. 108 autorka myli konkurencję z konkurencyjnością, wskazując, że art. 13 ustawy – prawo energetyczne odnosi się do konkurencji, podczas gdy odnosi się do konkurencyjności gospodarki.

W kilku przypadkach warstwa analityczna rozprawy jest niedostatecznie rozwinięta i budzi niedosyt. Istotna część rozprawy zawiera opisy określonych rozwiązań prawnych, pojęć lub zjawisk nieopatrzone lub skąpo opatrzone konkluzjami.

Przykładem tego jest zamieszczony w rozdziale szóstym opis rozwiązań stosowanych w ramach systemów informowania o nieprawidłowościach w 14 wybranych przedsiębiorstwach energetycznych. Kilkanaście stron opisu zostało skwitowane niecałą stroną dość ogólnych wniosków, w tym takim, że wszystkie badane organizacje wdrożyły systemy informowania o nieprawidłowościach, wszystkie informują, choć w zróżnicowany sposób, o założeniach tych systemów oraz, że zwykle udostępniają one różnorodne kanały zgłoszeń nieprawidłowości, z których kanał elektroniczny wydaje się preferowany. Brakuje pogłębionej i wnikliwej analizy zebranych danych, która mogłaby pozwolić na ocenę rozwiązań stosowanych w innych przedsiębiorstwach, choćby pod kątem ich efektywności. Z treści rozdziału nie wynika, które

rozwiązania stosowane w objętych badaniem 14 systemach zostały uznane przez doktorantkę za inspirację przy tworzeniu i wdrażaniu przez nią systemu jej autorstwa i dlatego, a które nie. Ciekawych informacji dostarczyłoby także np. zestawienie tabelaryczne wskazujące, które rozwiązania zostały przyjęte przez które przedsiębiorstwa. To pozwoliłoby wnioskować na temat popularności określonych rozwiązań wśród określonych kategorii podmiotów i mogłoby stanowić wstęp do dalszej analizy nakierowanej na ustalenie przyczyn stosowania określonych rozwiązań i ich adekwatności w odniesieniu do systemu tworzonego przez doktorantkę.

Podobnie jest w innych miejscach rozprawy, np. w rozdziale drugim zawierającym szeroki opis ram prawnych systemu informowania o nieruchomościach i lakoniczne wnioski zawierające raczej podsumowanie i streszczenie aniżeli wnikliwą analizę dogmatyczną opisanego wcześniej materiału normatywnego.

Deficyty analizy przejawiają się także w sposobie w jaki zastosowana została metoda prawno-porównawcze. Dotyczy to sekcji 2.3, w której doktorantka opisała sposób transpozycji dyrektywy o sygnalistach w różnych państwach członkowskich. Bez względu na to czy zastosowanie znajduje metoda funkcjonalno-kontekstowa, funkcjonalna czy językowa, esencją mikrokomparatystyki jest nie opis, a pogłębiona analiza podobieństw i różnic pomiędzy badanymi rozwiązaniami prawnymi. W sekcji 2.3 niestety jej zabrakło. Można w związku z tym zastanawiać się w jakim celu w rozprawie doktorskiej zaprezentowany został sposób transpozycji dyrektywy, skoro doktorantka nie wyciągnęła z niego dalej idących wniosków, które mogłyby zostać potem wykorzystane w dalszej części pracy.

Wskazane wyżej niedostatki analizy mogą sprawiać wrażenie, że doktorat w istotnej części ma raczej deskryptywny, a nie analityczny (problemowy) charakter. Wrażenie to potęguje sposób narracji prowadzony przez doktorantkę, w którym po części opisowej następuje krótki podrozdział zawierający wnioski czy też podsumowanie. Poszczególne rozdziały i podrozdziały nie są połączone spójną, jednolitą narracją, która prowadziłaby czytelnika od jednego do kolejnego wątku. Poza pogłębieniem analizy receptą na ten problem mogłoby być zawarte we wprowadzeniu do każdego z rozdziałów szczegółowe objaśnienie funkcji, którą pełnić mają rozważania w nim zawarte, oraz określenie, na końcu każdego rozdziału, które wnioski z niego płynące wykorzystane miały być w dalszej części rozprawy.

#### **6.4 Wykorzystanie źródeł.**

Rozprawa doktorska została sporządzona w oparciu o solidną bazę źródeł obejmującą ponad 160 pozycji, głównie artykułów i monografii naukowych (nie wspominam o kilkudziesięciu innych źródłach internetowych, licznych aktach prawnych i innych źródłach). Autorka uwzględniła

praktycznie całość krajowej literatury dotyczącej szeroko pojmowanej tematyki prawnej ochrony sygnalistów i systemów *compliance*.

Praca mogłaby natomiast nieco szerzej uwzględnić literaturę zagraniczną, która, przynajmniej w odniesieniu do tematyki ochrony sygnalistów w oparciu o przepisy dyrektywy 2019/1937 jest bogata, a została oszczędnie wykorzystana w rozprawie. W niektórych przypadkach doktorantka powołała się na starsze wydanie pozycji książkowej pomimo istnienia na rynku nowszego wydania (np. powołanie pierwszego wydania komentarza do ustawy Prawo energetyczne pod redakcją M. Czarneckiej i T. Ogłódka z 2012 r.). Niekiedy autorka powołuje się na źródła, np. na „literaturę” bez wskazania konkretnego źródła lub źródeł w przypisie (zob. m.in. s. 34, 41/42 rozprawy). Mimo tych niedoskonałości uważam dobór źródeł za zadowalający. Pozwolił on na właściwą realizację celu rozprawy doktorskiej.

#### **6.5 Warstwa językowa i formalna.**

Rozprawa doktorska napisana została na ogół w sposób staranny z dbałością o aspekty formalne, w większości dobrym językiem prawniczym. Przypisy sporządzone zostały generalnie w sposób poprawny. Tym niemniej w rozprawie zdarzają się błędy, uchybienia i niezręczności językowe.

Po pierwsze doktorantka niekiedy zamiast pojęć właściwych językowi prawnemu lub prawniczemu używa określeń zaczerpniętych z języka potocznego. Przykładowo, posługuje się określeniem „firma” mając na myśli przedsiębiorstwo lub przedsiębiorcę (zob. m.in. s. 19, 29, 41 rozprawy). Z kolei na s. 167 doktorantka używa określenia „postanowienia” nazywając w ten sposób jednostki redakcyjne ustawy o ochronie sygnalistów. W polskim języku prawniczym określenie to używane jest generalnie w odniesieniu do jednostek redakcyjnych umów, lecz nie aktów normatywnych.

Zdarza się, że doktorantka posługuje się skrótami myślowymi co niekiedy skutkuje błędami logicznymi. Przykładowo na s. 196 wskazuje, że „Formularz zgłaszania nieprawidłowości zawiera osiemnaście różnych rodzajów potencjalnych nadużyć, np. obrót energią i produktami pochodnymi, zakup surowców produkcyjnych, ochronę konkurencji, konsumentów i inne”. Obrót energią, a tym bardziej ochrona konkurencji nie są nadużyciami.

Podobnie, na s. 27 autorka wskazuje, że „...przekazywane informacje muszą dotyczyć „nieprawidłowości”, aby spełniały cechy whistleblowingu” Oczywiście jest, że ani informacje, ani nieprawidłowości nie mogą mieć cech whistleblowingu. Whistleblowing to czynność polegająca na ujawnieniu informacji lub nieprawidłowości.

W niektórych zdaniach brakuje niektórych wyrazów, np. w zdaniu na s. 57 „Agencja jest zdania, że uczestnicy rynku powinni opracować jasny system zgodności (ang. *compliance system*) ujawnienie informacji poufnych w czasie rzeczywistym lub w czasie zbliżonym do rzeczywistego oraz w związku z innymi obowiązkami i zakazami określonymi w rozporządzeniu REMIT.”

W innych fragmentach doktoratu pojawiają się inne, drobniejsze uchybienia. „Whistleblowing” raz pisany jest kursywą, a innym razem nie. Autorka myli inicjały niektórych powoływanych autorów – np. na s. 89 jest „T. R. Nowacki” a w przypisie 164 jest prawidłowo „M. Nowacki”, podobnie na s. 96 jest nieprawidłowo „T. Domagała” a w przypisie 182 prawidłowo „M. Domagała”.

Powyższe niedoskonałości językowe i formalne nie wpływają jednak na ogólną pozytywną ocenę rozprawy.

## **7 Wniosek końcowy.**

Podsumowując ocenę recenzowanej rozprawy uważam, że jej walory istotnie przeważają nad elementami krytycznymi wykazanymi powyżej. Rozprawa doktorska Pani mgr Anny Tomiczek stanowi oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dyscyplinie nauki prawne oraz prezentuje umiejętność samodzielnego prowadzenia przez nią pracy naukowej.

Tym samym rozprawa ta odpowiada kryteriom określonym w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.), co uzasadnia dopuszczenie jej do dalszego toku postępowania w przewodzie doktorskim.